

Çorum türkülerinin Türk müziği Usûl nazariyesine göre incelenmesi

An analysis of Çorum folk songs according to Turkish music Usûl theory

Betül Toprak¹

¹ Amasya Üniversitesi, Amasya, Türkiye.

ÖZ

Türk halk müziği, toplumun tarihsel süreç içerisinde oluşturduğu kültürel birikimi, duygu ve düşünce dünyasını yansıtan en önemli müzikal anlatım alanlarından biridir. Türk halk müziği eserleri, ezgisel yapı, söz içeriği ve biçimsel özelliklerin yanı sıra ritmik organizasyon bakımından da dikkat çekici bir çeşitlilik göstermektedir. Bu ritmik organizasyonun temelini usûl oluşturur ve eserlerin karakterini belirleyen başlıca unsurlardan biridir. Ne var ki, henüz halk müziğinde usûle dayalı standart bir nazari anlayış geliştirilmiş değildir. Bu eksiklik, yanlış notasyon ve eserlerin okunmasının güçleşmesi gibi problemlere yol açmaktadır. Bu doğrultuda, araştırmanın amacı, TRT Türk Halk Müziği Repertuarında yer alan Çorum türkülerini Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde incelemek ve bu eserlerde kullanılan usûlleri tespit etmektir. Araştırma nitel bir yaklaşım çerçevesinde tasarlanmış olup veriler TRT repertuarındaki notalar ve ses kayıtları üzerinden doküman analizi ile incelenmiştir. Bu kapsamda, TRT repertuarında 48 Çorum türküsü tespit edilmiş, çalışma kapsamına ise içerisinde birden fazla usûl barındırmayan 40 türkü dahil edilmiştir. Tespit edilen türkülerin adı, TRT repertuar numarası, kaynak kişisi, ölçü dizilimi ve tespit edilen usûl bilgileri çalışma kapsamında tablo hâlinde sunulmuştur. Elde edilen verilere göre Çorum türkülerinde; Sofyan, Nim Sofyan, Aksak, Müsemmen, Devri Hindi ve Sengin Semai usûllerine rastlanmıştır. Bu usûller arasında en yüksek orana sahip olanların Sofyan ve Nim Sofyan olduğu, diğer usûllerin kullanımının ise oldukça sınırlı kaldığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalar ile Amasya ve Tokat türkülerinde de basit zamanlı usûllerin baskın olduğu görülmüştür. Bu durum, Çorum türkülerinin ritmik yapısının yakın coğrafi ve kültürel özellikler taşıyan diğer yörelerle paralellik gösterdiğini ve Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde yapılacak değerlendirmeler için güvenilir bir temel oluşturduğunu göstermektedir. Bu çalışma, Çorum türkülerinin usûl yapısına ilişkin sistematik veriler sunarak Türk halk müziği repertuarının ritmik karakterinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Bulgular, türkülerde ritmik yapının tutarlı biçimde ortaya konmasına ve usûl temelli analizlerin yaygınlaştırılmasına zemin hazırlamaktadır. Araştırma, farklı yörelere ait türküler üzerinde yapılacak sistematik usûl analizlerinin artırılmasını, eğitim süreçlerinde usûlün yalnızca ölçü anlayışı ile sınırlı kalmadan icra ve yorum üzerindeki belirleyici rolünün vurgulanmasını ve repertuar notalarının usûl nazariyesi doğrultusunda gözden geçirilmesini önermektedir. Bu tür çalışmalar, Türk halk müziği repertuarının ritmik yapısının daha kapsamlı ve bütüncül biçimde değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar kelimeler: Çorum türküleri, Türk halk müziği, usûl, ritim

ABSTRACT

Turkish folk music is a significant musical expression reflecting the cultural accumulation, emotions, and intellectual life of society over time. Its works show notable diversity in melody, lyrics, form, and rhythmic organization, the latter of which is structured around usûl, a primary element shaping a composition's character. However, a standardized theoretical understanding of usûl in folk music has not yet been established. This gap leads to problems such as incorrect notation and difficulties in reading compositions. In this context, the present study aims to examine Çorum folk songs included in

Betül Toprak – betul.toprak@amasya.edu.tr

Geliş tarihi/Received: 31.12.2025 – Kabul tarihi/Accepted: 12.01.2026 – Yayın tarihi/Published: 31.01.2026

Telif hakkı © 2026 Yazar(lar). Açık erişimli bu makale, orijinal çalışmaya uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda veya formatta sınırsız kullanım, dağıtım ve çoğaltmaya izin veren Creative Commons Attribution License (CC BY) altında dağıtılmıştır.

Copyright © 2026 The Author(s). This is an open access article distributed under the Creative Commons Attribution License (CC BY), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium or format, provided the original work is properly cited.

the TRT Turkish Folk Music Repertory within the framework of Turkish music usûl theory and to identify the usûls used in these works. The research was designed as a qualitative study, and the data were analyzed using document analysis based on TRT repertory notations and audio recordings. Within this scope, 48 Çorum songs were identified, and 40 songs that did not contain multiple usûls were included. Song names, TRT repertory numbers, sources, metric patterns, and identified usûls were compiled in a table. According to the findings, the usûls detected in Çorum songs included Sofyan, Nim Sofyan, Aksak, Müsemmen, Devri Hindi, and Sengin Semai. Among these, Sofyan and Nim Sofyan were the most frequently used, while the others appeared rarely. Previous research also shows that simple-meter usûls dominate Amasya and Tokat folk songs, indicating that Çorum songs share rhythmic characteristics with neighboring regions and providing a reliable basis for evaluations within usûl theory. The study contributes systematic data on Çorum songs' usûl structures, helping to clarify the rhythmic character of the folk music repertory. The findings support the consistent identification of rhythmic patterns and encourage the broader use of usûl-based analyses. Recommendations include increasing systematic usûl studies across regions, emphasizing the decisive role of usûl in performance and interpretation beyond mere metric patterns, and revising repertory notations in accordance with usûl theory. These efforts can enhance a comprehensive and holistic understanding of rhythmic structures in the Turkish folk music repertory.

Keywords: Çorum folk songs, Turkish folk music, usûl, rhythm

1. GİRİŞ

Türk halk müziği, toplumun tarihsel süreç içerisinde oluşturduğu kültürel birikimi, duygu ve düşünce dünyasını yansıtan en önemli müzikal anlatım alanlarından biridir. Yüzyıllar boyunca sözlü gelenek yoluyla aktarılan bu müzik türü; yöresel yaşam biçimlerinin, sosyal ilişkilerin ve estetik anlayışın müzikal bir ifadesi olarak şekillenmiştir. Türk halk müziği eserleri; ezgisel yapı, söz içeriği ve biçimsel özelliklerin yanı sıra ritmik organizasyon bakımından da dikkat çekici bir çeşitlilik göstermektedir. Bu ritmik organizasyonun temelini oluşturan usûl, müzikte zamanın düzenlenmesini sağlayan ve eserin karakterini belirleyen başlıca unsurlardan biridir.

Kelime itibarıyla "1. "kökler, asıllar", 2. "Bir amaca erişmek için izlenen düzenli yol, tutulan yol, yöntem, tarz" (Türk Dil Kurumu, t.y.) anlamlarını ihtiva eden usûl müziğin temel unsurlarından (ses, ritm) biridir. Özkan, usûlü; "Vuruşlarının kıymetleri birbirine eşit olan veya olmayan fakat mutlaka muhtelif kuvvetli, yarı kuvvetli ve zayıf zamanların belli bir şekilde sıralanmasıyla meydana gelen belli kalıplar hâlindeki sayı veya vuruş guruplarına usûl denir" (Özkan, 2018, s. 607) şeklinde tanımlamaktadır. Türk müziğine çok eski zamanlardan bu yana tanıklık eden usûlün kökenine dair Hatipoğlu şu açıklamayı yapar:

"İbn Sinâ ile gelişen usûlün kök malzemesi olan ikâlar, özellikle Maragalı Abdülkadir ile (14. yy.'ın sonu ve 15. yy.'ın başı) birlikte bir usûl kuramının içerisinde, usûlü oluşturan kök malzemeler olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Usûl kuramı ve uygulaması ikâ veya devirlerin usûl kuramı içerisine yerleşmesiyle birlikte usûl kuramına dönük bilginin kökü de yaklaşık Farabî (870–950) ve İhvan-ı Safa'ya kadar uzanır. Bu boyutuyla usûl unsuru tarihsel açıdan 1100 yıllık bir değerlendirme sürecini zorunlu kılar." (2008, s. VI).

Usûl, Türk müziğinde yalnızca bir ölçü anlayışı olarak değil aynı zamanda icranın yönlendirici unsuru olarak değerlendirilmektedir. Güçlü ve zayıf zamanların belirlenmesi, vurgu noktalarının oluşması ve ezginin akışının şekillenmesi usûl aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu yönüyle usûl; eserin temposunu, karakterini ve anlatım biçimini belirleyerek icracının yorumunu doğrudan etkilemektedir. Gönül, usûlün önemini "Usûl, sanatkâr tavrın oluşmasında ve gelişmesinde çok büyük öneme sahiptir. Usûlle bestelenen eserler, usûlün gerekleri göz ardı edilerek icra edildiğinde âsârın etkileyiciliği, eğiticiliği ve kalıcılığı konusunda ulaşılması gereken seviye yakalanamayacak özgün tavırlar oluşamayacaktır" (2015, s. 37) şeklinde ifade etmiştir.

Toprak, türkülerin Türk müziği usûl kuramından uzak bir tutum ile notaya alındığını ve bu durumun getirdiği problemleri şöyle ifade etmektedir:

Türkülerin yukarıda bahsedildiği şekilde Türk müziği usûl kuramından uzak bir tutum ile kendi gereklerince notaya alınmamış olması birtakım problemleri de beraberinde getirmiştir. Yanlış usûl tespitleri ile notaya alınmış olan türküler mevcuttur. Türkü notalarının; okunmadığı ve türkülerini yöre, tür, tavır gibi açılardan yansıtmakta yetersiz olduğu görülmektedir. Bu durum türkü icralarını da etkilemektedir. Söz konusu notaların rehberliğinde türkü öğretimi yapılamamakta ve türküler icra edilememektedir (2019, s. 172).

Türk halk müziğinde standart bir usûl nazariyesinin olmaması; yanlış notasyon, eserlerin okunmasının zorlaşımı ve toplu icrâlarda icrâ birliğinin sağlanamaması gibi problemlere neden olmaktadır (Tilavel, 2017). Bundan dolayı THM'de belli bir nazarî anlayış ile çalışmaların şekillendirilmesi, geleneğin doğru aktarımı ve yaşatılması

açısından önem arz etmektedir. Aynı kökten gelen ve tarihsel süreç içerisinde birbirinden her daim beslenmiş olan Türk halk müziği ile Klasik Türk müziğinin bütüncül ve kapsayıcı bir yaklaşımla ortak bir nazari çerçeve içerisinde ele alınması; usûl kavramının daha sağlıklı anlaşılmasına, eser analizlerinin tutarlılık kazanmasına ve icrâ birlikteliğinin güçlenmesine katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, Türk halk müziği repertuarının usûl nazariyesi doğrultusunda ele alınması, söz konusu sorunlara yönelik somut veriler sunması bakımından önem taşımaktadır.

Yukarıda ortaya konulan kuramsal ve uygulamaya dönük gerekliliklerden hareketle, bu araştırmanın temel amacı, TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan Çorum türkülerini Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde inceleyerek bu eserlerde kullanılan usûlleri sistematik bir biçimde tespit etmektir. Çalışma, Çorum türkülerinde hangi usûllerin tercih edildiğini ortaya koymanın yanı sıra bu usûllerin kullanım sıklıklarını belirleyerek yöre müziğinin ritmik karakterine ilişkin bütüncül bir değerlendirme sunmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte çalışma; Türk halk müziği repertuarına yönelik yöre temelli usûl analizlerinin sınırlı olduğu mevcut literatüre katkı sağlamayı da hedeflemektedir. Çorum yöresi özelinde gerçekleştirilen bu inceleme ile yöresel ritmik yapıların Türk müziği usûl nazariyesi bağlamında nasıl şekillendiğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışma ile elde edilen bulguların, ileride yapılacak karşılaştırmalı yöre analizlerine zemin hazırlaması ve Türk halk müziği repertuarının usûl bakımından daha kapsamlı bir biçimde değerlendirilmesine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Bu araştırma; Çorum türkülerini Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde ele alarak yöresel halk müziği eserlerinin ritmik yapısına ilişkin sistematik veriler sunması, usûlün icra üzerindeki belirleyici rolünü ortaya koyması ve Türk halk müziği literatüründeki yöre temelli usûl analizlerine katkı sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma, nitel bir yaklaşım çerçevesinde tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar "Gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41).

Bu çalışmada TRT Türk halk müziği repertuarında bulunan Çorum türkülerinin notaları ve

ses kayıtları "Doküman İnceleme" yöntemi ile incelenmiştir. Doküman inceleme araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren materyallerin analizidir. Bu materyaller yazılı materyaller (kitap, dergi, gazete, magazin, arşiv, mektup, günlük, resmi yayın ve istatistikler vb.) olabileceği gibi konuyla ilgili film, video veya fotoğraflar şeklinde de olabilir. Hangi dokümanların analiz edileceğine ise araştırma problemi doğrultusunda karar verilir (Özmen, 2015, s. 363).

Bu çalışmada inceleme kapsamına alınan türküler; TRT THM nota arşivi, kaynak icracılara ait ses kayıtlarının yer aldığı çevrim içi platformlar (YouTube) ve Repertükül adlı dijital arşivden elde edilmiştir. TRT Türk Halk Müziği Repertuarına kayıtlı toplam 48 Çorum türküsü inceleme kapsamına alınmıştır. Türkülerin ses kayıtları; kaynak kişi icraları, yöresel icralar ve TRT sanatçıları tarafından seslendirilmiş örnekler dikkate alınarak dinlenmiş, notaları ile birlikte karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. İçerisinde birden fazla usûl barındıran türküler analiz bütünlüğünü korumak amacıyla çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Türkülerin usûl tespitleri, notalarda yer alan ölçü dizilimleri ile ses kayıtlarındaki icra özelliklerinin karşılaştırılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Nota ve icra arasındaki uyum esas alınarak yapılan bu analizlerde güçlü ve zayıf zaman vurguları ile ritmik akış dikkate alınmıştır. Usûl tespitlerinin güvenilirliğini artırmak amacıyla her bir türkü birden fazla kez dinlenmiş, farklı icra örnekleri karşılaştırılmış ve nota-icra uyumu temel ölçüt olarak benimsenmiştir.

Yapılan usûl analizleri sonucunda; inceleme kapsamına alınan türküler için TRT repertuar numarası, ili, kaynak kişisi, notada yer alan ölçü dizilimi ve tespit edilen usûl bilgilerini içeren bir tablo oluşturulmuş ve çalışmada sunulmuştur.

3. BULGULAR

Bu araştırma kapsamında, TRT Türk Halk Müziği Repertuarında yer alan Çorum türküleri Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde incelenmiştir. Çalışma kapsamına alınan 40 adet Çorum türküsü, notaları ve ses kayıtları ile birlikte değerlendirilerek usûl bakımından analiz edilmiştir. İncelenen türküleri ilişkin türkü adı, TRT repertuar numarası, kaynak kişi, ölçü dizilimi ve tespit edilen usûl bilgileri düzenlenerek Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1

Çalışma kapsamına alınan Çorum türküleri

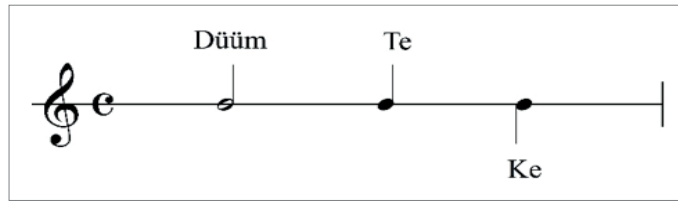
Türkü Adı	Rep. No	Kaynak Kişi	Ölçü Dizilimi	Tespit Edilen Usûl
Odayın Yapusuna	31	Cafer Kaya	1+1	Nim Sofyan
Ne Elmadır Ne de Nar	34	Cafer Kaya	1+1	Nim Sofyan
Cevahir Taşına	323	İfakat Yaykar	1+1	Nim Sofyan
Aba da Bir Kebe de Bir	497	İfakat Yaykar	2+1+1	Sofyan
Dinle Sana Bir Nasihat	558	Ali Yücer	2+1+1	Sofyan
Dam Başında Duran Kız	760	İfakat Yaykar	1+1	Nim Sofyan
Türkmen Kızı Yaktı Bizi	769	İfakat Yaykar	1+1	Nim Sofyan
Hürünü A Yarım Hürünü	1097	Mustafa Çarkacı	2+1+1+2+2+1	Aksak
Hem Okudum	1168	Ali Ciyez	1+1	Nim Sofyan
Şu Uzun Gecenin Gecesi	1240	Niyazi Biçerel	2+1+1	Sofyan
Kara Kaşlar Kara Gözler	2307	Rıfat Öz Saraç	2+1+1	Sofyan
Öte Dönder	2329	Rıfat Öz Saraç	1+1	Nim Sofyan
Yonuk Olur	2367	Rıfat Öz Saraç	1+1	Nim Sofyan
Şu Mübarek Günde	2698	Süleyman Morgülüm	1+1	Nim Sofyan
İğdenin Dalları	2775	Muharrem Coskun	2+1+1	Sofyan
Elma Aldım Bartın'dan	3140	Rıfat Öz Saraç	2+1+1	Sofyan
Fistan Giymiş Kırmalı	3145	Rıfat Öz Saraç	1+1	Nim Sofyan
Hey Kargalar Kargalar	3147	Rıfat Öz Saraç	2+1+1	Sofyan
Kaşların Karasına	3152	Rıfat Öz Saraç	2+1+1	Sofyan
Pencereden El Eder	3158	Rıfat Öz Saraç	2+1+1	Sofyan
Gezsem de Dünyanın	3225	Haşimi Aslıhak	2+1+1	Sofyan
Gidiyorum Çorum'a	3325	Berber Ali Ahçı	1+1	Nim Sofyan
Kayayı Girci Tuttu	3521	Musa Yenilmez	2+1+1	Sofyan
Kayalar Ulam Ulam	3594	Muharrem Coşkun	2+1+1	Sofyan
Aman Dünya Ne Dar İmiş	3620	Aşık Haydar Bektaş	3+2+3	Müsemmen
Alın Delmeli Yarım	3643	Güllü Coşkun	2+1+1	Sofyan
Arzu Ederdiniz	3659	Aşık Hüseyin	2+1+1	Sofyan
Soku Dibi Milli Olur	4127	Musa Yenilmez	1+1+1+1+1+1	Sengin Semai
Yolu Yüce Dağlardan Aştı	4315	Muharrem Coşkun	1+1	Nim Sofyan
İraftadır Bağlama	4398	Ahmet Tatar	2+1+1	Sofyan
Başım Açık Fes de Yok	4404	Hasan Arslan	2+1+1	Sofyan

Arzum Ağleyip Durma	4406	Dudu Gümüşten	2+1+1	Sofyan
Hezerine Hezerine	4413	Ali Bilgin	1+1	Nim Sofyan
Su Gelir Millendirir	4414	Aşık Veli Erdem	2+1+1	Sofyan
Bafra'dan Çıktım	4416	Ahmet Tatar	2+1+1	Sofyan
El Veriyor El Veriyor	4417	Rıza Kızılkın	2+1+1	Sofyan
Hani Bu Kızın Anası	4625	Ayşe Öz	2+1+1+2+2+1	Aksak
Dama Bulgur Sererler	4878	Yöre Ekibi	2+1+1	Sofyan
Sana Bir Nasihatim Var	4994	Ali Çakmak	3+2+2	Devri Hindi
Dere Doldu Kumunan	5027	Rıfat Kurdoğlu	2+1+1	Sofyan

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda çalışma kapsamındaki 40 türküden 22'sinin Sofyan usûlünde olduğu tespit edilmiştir. Sofyan usûlü; "Türk mûsikisinde dört zamanlı ve üç darblı, dörtlük mertebesiyle yazılan ve kullanılan küçük usûldür. Çoğunlukla şarkı, türkü, ilahî ve oyun havalarında kullanılır (Kaçar, 2023, s. 27). Bu usulün şematik gösterilişi Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1

Sofyan usûlünün şematik gösterilişi

Çalışmada Sofyan usûlünde tespit edilmiş türküler şu şekildedir:

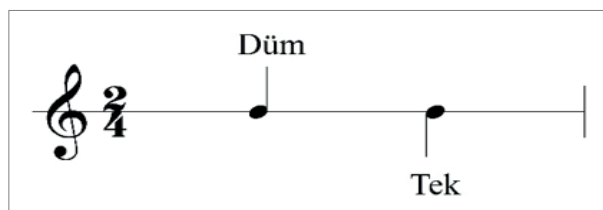
"Aba da bir kebe de bir, Dinle sana bir nasihat edeyim, Şu uzun gecenin gecesi olsam, Kaşlar kara gözler sende var, İğdenin dalları yerededir yerde, Elma aldım Bartın'dan, Hey kargalar kargalar, Kaşların karasına, Pencereden el eder, Gezsem de dünyanın dört bucağını, Kayayı girci tuttu, Kayalar ulam ulam, Alını delmeli yârim, Arzu ederdiniz bir yol görmeye, İraftadır bağlama, Başım açık fes de yok, Arzum ağleyip durma, Su gelir millendirir, Bafra'dan çıktım başım selamet, El veriyor el veriyor, Dama bulgur sererler, Dere doldu kumunan"

Sofyan usûlünde tespit edilen türkü sayısının diğer usûllere kıyasla daha fazla olması, Çorum türkülerinin ritmik yapısında bu usûlün belirgin biçimde görünür olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, repertuvar genelinde usûl dağılımının sınırlı sayıda usûl etrafında yoğunlaştığını ve ritmik açıdan tutarlı bir yapı sergilediğini göstermektedir.

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda, çalışma kapsamındaki 40 türküden 13'ünün Nim Sofyan usûlünde olduğu tespit edilmiştir. "Türk mûsikisinde iki zamanlı ve darblı, dörtlük mertebesiyle kullanılan küçük usûldür. Çoğunlukla oyun havaları, türküler ve marşlarda kullanılmıştır (Kaçar, 2023, s. 25). Bu usulün şematik gösterilişi Şekil 2'de verilmiştir.

Şekil 2

Nim Sofyan usulünün şematik gösterilişi

Çalışmada Nim Sofyan usûlünde tespit edilmiş türküler şu şekildedir:

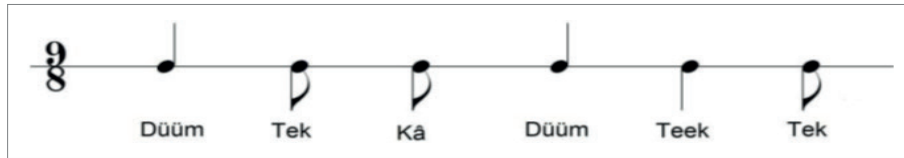
"Odayın yapusuna, Ne elmadır ne de nar, Cevahir taşına kıymet biçilmez, Dam başında duran kız, Türkmen kızı yaktı bizi, Hem okudum hemi de yazdım, Yolu yüce dağlardan aştı, Öte dönder ben görmeyim yüzünü, Yonuk olur merdivanın taşları, Şu mübarek günde küsmek olur mu, Fistan giymiş kırmalı, Gidiyorum Çorum'a, Hezerine hezerine".

Nim Sofyan usûlünde tespit edilen Çorum türkülerinin önemli bir bölümünün hareketli ve oyun havası karakteri taşıyan eserlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu durum, Nim Sofyan usûlünün literatürde belirtilen ritmik ve karakteristik özellikleriyle repertuvardaki eserlerin genel niteliği arasında bir örtüşme bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda; çalışma kapsamındaki 40 türkünden 2'sinin Aksak usûlünde olduğu tespit edilmiştir. Aksak usûlü; "Türk mûsikisinde dokuz zamanlı, altı darblı, sekizlik ve dörtlük mertebeleriyle yazılan ve kullanılan küçük usûldür. Çoğunlukla şarkı, türkü, köçekçe, oyun havalarında kullanılmıştır" (Kaçar, 2023, s. 34). Aksak usûlü, bir 4 zamanın bir 5 zaman ile (Türk Aksağı) ile birleşmesinden mürekkeptir. Sırasıyla "Düüm, Tek, Kâ, Düüm, Teek, Tek" darplarından oluşmaktadır. Darpların şiddeti ise; "1. darb kuvvetli, 2. darb yarı kuvvetli, 3. zayıf, 4. kuvvetli, 5. Yarı kuvvetli ve 6. zayıftır" (Özkan, 2018, s. 6)). Bu usulün şematik gösterilişi Şekil 3'te verilmiştir.

Şekil 3

Aksak usûlünün şematik gösterilişi

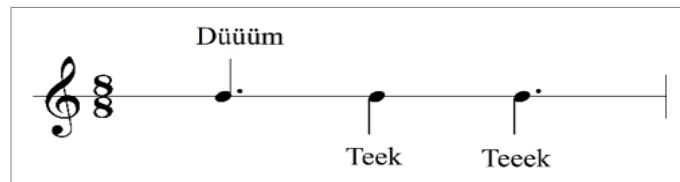
Çalışmada Aksak usûlünde tespit edilmiş türküler; Mustafa Çarkacı'nın kaynaklık ettiği "Hürünü A Yarım Hürünü" ve Ayşe Öz'ün kaynaklık ettiği "Hani Bu Kızın Anası" adlı türkülerdir.

Elde edilen bulgular, Aksak usûlünün Çorum türkülerinde sınırlı sayıda örnekle yer aldığını ve repertuvar genelinde daha az karşılaşılan usûller arasında bulunduğunu göstermektedir.

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda; çalışma kapsamındaki 40 türkünden 1'inin Müsemmen usûlünde olduğu tespit edilmiştir. Müsemmen usûlü; "Türk mûsikisinde sekiz zamanlı, üç darblı, sekizlik mertebesiyle yazılan ve kullanılan küçük usûldür. Katikofti adıyla da bilinmektedir. Çoğunlukla şarkılarda kullanılmıştır (Kaçar, 2023, s. 33). Bu usulün şematik gösterilişi Şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4

Müsemmen usûlünün şematik gösterilişi

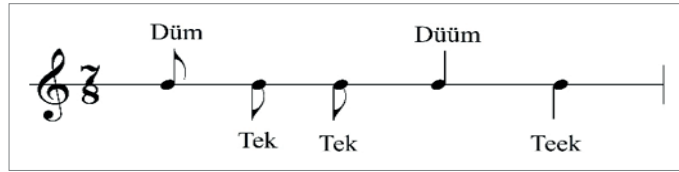
Çalışmada Müsemmen usûlünde tespit edilmiş türkü; Âşık Haydar Bektaş'ın kaynaklık ettiği "Aman Dünya Ne Dar İmiş" adlı türküdür.

Müsemmen usûlünün repertuvarda tek bir eserle temsil edilmesi, bu usûlün Çorum türkülerinde sınırlı düzeyde yer aldığını ve genel usûl dağılımı içerisinde düşük bir görünürlüğe sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda; çalışma kapsamındaki 40 türküden 1'inin Devr-i Hindî usûlünde olduğu tespit edilmiştir. Devr-i Hindî usûlü; "Türk mûsikisinde yedi zamanlı, beş darblı, sekizlik, dörtlük mertebeleriyle yazılan ve kullanılan küçük usûldür. Şarkı, türkü, ilahi, köçekçeler ve saz semailerinin dördüncü hânelerinde kullanılmıştır (Kaçar, 2023, s. 30). Bu usulün şematik gösterilişi Şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5

Devri Hindi usulünün şematik gösterilişi

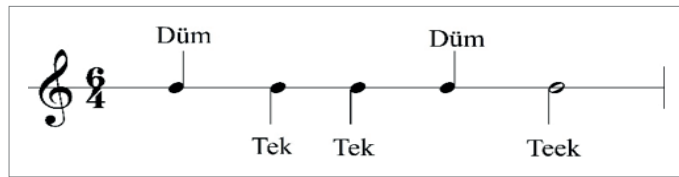
Çalışmada Devri Hindi usûlünde tespit edilmiş türkü; Ali Çakmak'ın kaynaklık ettiği "Sana Bir Nasihatim Var" adlı türküdür.

Devr-i Hindî usûlünün repertuvarda tek bir örnekle temsil edilmesi, bu usûlün Çorum türkülerinin genel usûl dağılımı içerisinde daha az karşılaşılan bir yapı olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 1'deki veriler doğrultusunda; çalışma kapsamındaki 40 türküden 1'inin Sengin Semâî usûlünde olduğu tespit edilmiştir. Sengin Semâî usûlü; Türk mûsikisinde altı zamanlı, beş darblı, sekizlik ve dörtlük mertebeleriyle yazılan ve kullanılan Yürük Semâî usulünün dörtlük mertebeye ile yazılmış şeklidir (Kaçar, 2023, s. 29). Bu usulün şematik gösterilişi Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6

Sengin Semai usulünün şematik gösterilişi

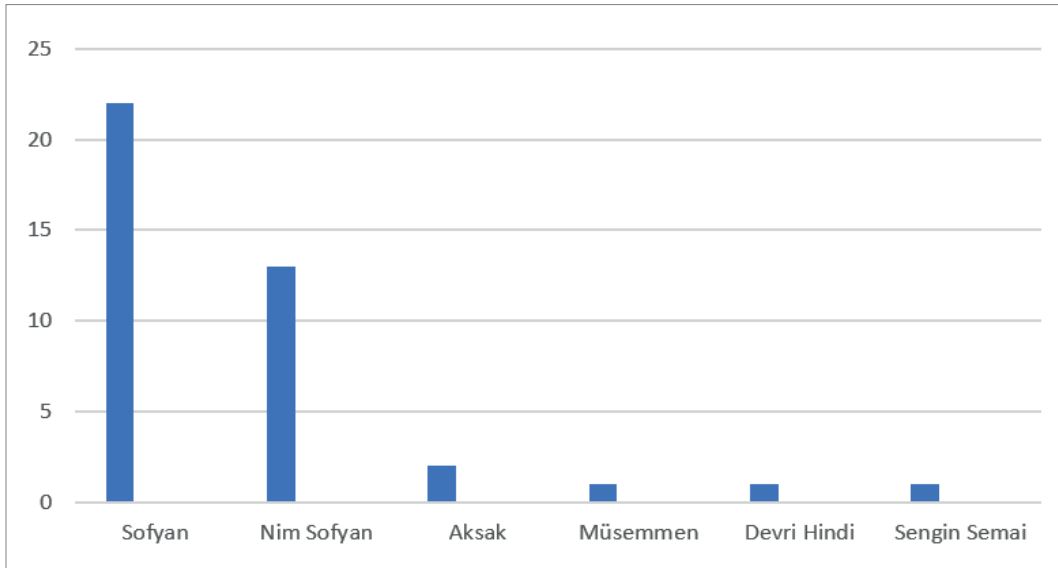
Çalışmada Sengin Semâî usûlünde tespit edilmiş türkü; Musa Yenilmez'in kaynaklık ettiği "Soku Dibi Milli Olur" adlı türküdür.

Sengin Semâî usûlünün repertuvarda tek bir eserle yer alması, bu usûlün Çorum yöresi türkülerinde sınırlı ölçüde temsil edildiğini ve genel usûl dağılımı içerisinde nadir görülen yapılar arasında bulunduğunu göstermektedir.

Çorum türkülerinde tespit edilen usûllerin genel dağılımını gösteren grafik Şekil 7 ile sunulmuştur.

Şekil 7

Çorum Türkülerinde Tespit Edilmiş Usûller

Tablo 1 ve Grafik 1 birlikte değerlendirildiğinde, Çorum türkülerinin usûl dağılımının; Sofyan, Nim Sofyan, Aksak, Müsemmen, Devr-i Hindî ve Sengin Semâî usûlleri çerçevesinde şekillendiği tespit edilmiştir. İnceleme kapsamına alınan 40 türkünün 22'sinin Sofyan, 13'ünün Nim Sofyan, 2'sinin Aksak usûlünde olduğu; Müsemmen, Devr-i Hindî ve Sengin Semâî usûllerinin ise birer eserle temsil edildiği belirlenmiştir. Çorum türkülerinde Sofyan ve Nim Sofyan usûllerinin diğer usûllere kıyasla daha yoğun biçimde yer aldığı görülmektedir. İncelenen eserlerin önemli bir bölümünün bu iki usûl kapsamında toplanması, usûl dağılımının belirli ritmik kalıplar etrafında kümelenmediğini göstermektedir. Bu yoğunlaşma, Çorum türkülerinin usûl bakımından dağınık bir görünüm sergilemediğini aksine belirli usûllerin daha görünür olduğu bir repertuar yapısına işaret etmektedir. Buna karşılık Aksak, Müsemmen, Devri Hindî ve Sengin Semâî gibi usûllerin Çorum türkülerinde sınırlı sayıda örnekle temsil edildiği tespit edilmiştir. Elde edilen bu bulgular, Çorum türkülerinin usûl dağılımına ilişkin mevcut durumu bütüncül biçimde ortaya koymaktadır. Sofyan ve Nim Sofyan usûllerinin repertvardaki toplam sayısal ağırlığı birlikte değerlendirildiğinde, Çorum türkülerinin usûl bakımından ağırlıklı olarak küçük usûller kapsamında şekillendiği görülmektedir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türk halk müziğinde usûl, yalnızca ritmik düzeni belirleyen teknik bir unsur değil; ezgi, söz ve icra anlayışıyla birlikte eserin müzikal kimliğini şekillendiren temel bir yapıdır. Usûl kavramının Türk müziği nazariyesi içerisindeki yeri; eserlerin doğru okunması, çözümlenmesi ve icra edilmesi bakımından belirleyici bir işleve sahiptir. Ritmik yapının nazari çerçeve içerisinde tanımlanması, eserlerin müziksel özelliklerinin sistematik biçimde ortaya konulmasını ve yöresel repertuarların karşılaştırılabilir hâle gelmesini mümkün kılmaktadır. Bu doğrultuda usûl temelli çözümlenmeler, Türk halk müziği repertuarının anlaşılmasında vazgeçilmez bir yöntem olarak öne çıkmakta; geleneğin bilimsel temelde değerlendirilmesi ve sağlıklı biçimde aktarılması açısından temel bir gereklilik oluşturmaktadır.

Bu araştırmada, TRT Türk Halk Müziği Repertuarı'nda yer alan Çorum türkülerinin usûl yapıları Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde ele alınmış ve yöreye özgü ritmik yapı sistematik bir yaklaşımla ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular, Çorum türkülerinde basit zamanlı usûllerin belirgin bir ağırlığa sahip olduğunu ve repertuarın ritmik karakterinin büyük ölçüde iki ve dört zamanlı usûller etrafında şekillendiğini göstermektedir. İncelenen eserlerde Sofyan ve Nim Sofyan usûllerinin sayısal ve işlevsel açıdan öne çıkması, bu usûllerin yöresel müzik pratiğinde temel bir yapı taşı olarak benimsendiğini düşündürmektedir. Buna karşılık Aksak, Müsemmen, Devri Hindî ve Sengin Semâî gibi usûllerin sınırlı sayıda eserle temsil edilmesi, Çorum türkülerinde ritmik çeşitlilikten ziyade belirli ve yerleşik zaman kalıplarının tercih edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, yöre müziğinde ritmik yapının dağınık veya rastlantısal bir görünüm sergilemediğini; aksine icra geleneği içerisinde istikrarlı ve süreklilik arz eden bir usûl anlayışının varlığını işaret etmektedir.

Araştırma bulguları, yakın coğrafi ve kültürel özellikler taşıyan yörelere ilişkin yapılan çalışmalarla karşılaştırıldığında benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Yücel (2018, s. 384) tarafından gerçekleştirilen "Amasya Türkülerinin Söz ve Müzik Unsurları Bakımından İncelenmesi" adlı çalışmada, Amasya yöresi türkülerinde en fazla 4/4 zamanlı usûllere rastlandığı, bunu 2/4 zamanlı usûllerin izlediği belirtilmiştir. Söz konusu çalışmada, Amasya türkülerinin 28 tanesinin 4/4, 17 tanesinin ise 2/4 zamanlı usûlde olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular, Çorum ve Amasya yörelerinde basit zamanlı usûllerin baskın bir ritmik yapı oluşturduğunu göstermektedir.

Tokat türkeleri üzerine yapılan çalışmalar da benzer bir durumu ortaya koymaktadır. Kılınçer (2019, s. 56) tarafından yapılan "Tokat Türkeleri Üzerine Bir İnceleme" adlı yüksek lisans tezinde, Tokat türkülerinin usûl dağılımına ilişkin nicel veriler sunulmuş; incelenen türkülerden 36 tanesinin dört zamanlı, 18 tanesinin iki zamanlı ve 19 tanesinin karma usûllerden oluştuğu belirtilmiştir. Bu sonuçlar, Tokat türkülerinde usûl dağılımının büyük ölçüde iki ve dört zamanlı usûller etrafında yoğunlaştığını, bununla birlikte karma zamanlı usûllerin de repertuvarda dikkate değer bir yer tuttuğunu göstermektedir. Elde edilen veriler, Tokat yöresi türkülerinde basit zamanlı usûllerin belirgin bir ağırlığa sahip olduğunu; ancak Çorum ve Amasya yöreleriyle karşılaştırıldığında, karma yapılı usûllerin Tokat repertuarında daha yüksek bir temsil oranına ulaştığını ortaya koymaktadır.

Çorum, Amasya ve Tokat yörelerine ilişkin bulgular birlikte değerlendirildiğinde, söz konusu illerin türkülerinde iki ve dört zamanlı usûllerin ritmik yapı açısından belirgin bir yoğunluk oluşturduğu görülmektedir. Bu ortak görünüm, coğrafi olarak birbirine yakın olan Çorum, Amasya ve Tokat illerinin tarihsel süreç içerisinde gelişen kültürel etkileşim alanları ve paylaşılan müziksel pratikler doğrultusunda benzer ritmik yapılanmalar sergilediğine işaret etmektedir. Dolayısıyla bu karşılaştırmalı değerlendirme, anılan illerinin türkülerinin usûl bakımından ortak bir ritmik zemin üzerinde şekillendiğini bununla birlikte her yörenin kendi repertuar bütünlüğü içerisinde ayırt edici özellikler barındırdığını ortaya koymaktadır.

Nim Sofyan usûlünde tespit edilen Çorum türkülerinin çoğunluğunun hareketli ve oyun havası niteliği taşıması, bu usûlün karakteristik ritmik yapısının repertuvardaki eserlerin genel icra özellikleriyle örtüştüğünü göstermektedir. Bu bulgu, Çorum türkülerinde usûlün, dışsal bir tercih unsuru olmaktan ziyade eserin doğal ritmik yapısı içerisinde şekillenen bir unsur olarak varlık gösterdiğine işaret etmektedir.

Öneriler

Türk halk müziği repertuarında yer alan eserlerin, Türk müziği usûl nazariyesi çerçevesinde yeniden ele alınarak yöre temelli usûl analizlerinin artırılması önerilmektedir. Bu doğrultuda, farklı yörelere ait türküler üzerinde yapılacak sistematik çalışmaların, yöresel ritmik yapıların daha sağlıklı biçimde ortaya konulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk halk müziği eğitim süreçlerinde usûl kavramının yalnızca ölçü anlayışıyla sınırlandırılmadan, icra ve yorum üzerindeki belirleyici rolünü vurgulayan yaklaşımların benimsenmesi önerilmektedir. Bu yaklaşımın, öğrencilerin eserleri daha doğru ve bilinçli biçimde icra etmelerine katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

TRT Türk Halk Müziği Repertuarında yer alan türkü notalarının, Türk müziği usûl nazariyesi doğrultusunda gözden geçirilmesi ve usûl tespitlerinde birlik sağlanmasına yönelik düzenlemelerin yapılması önerilmektedir. Bu tür düzenlemelerin, repertuarın eğitim ve icra süreçlerinde daha işlevsel biçimde kullanılmasına katkı sunacağı değerlendirilmektedir.

Bundan sonra yapılacak çalışmalarda, yöreler arası karşılaştırmalı usûl analizlerine ağırlık verilmesi ve bu analizlerin farklı değişkenler (tür, icra tavrı, kaynak kişi vb.) dikkate alınarak genişletilmesi önerilmektedir. Böylece Türk halk müziği repertuarının ritmik yapısına ilişkin daha kapsamlı ve bütüncül sonuçlara ulaşılabileceği düşünülmektedir.

Etik kurul onayı

Bu çalışma insan, hayvan veya hassas veriler içermediği için etik kurul onayı gerektirmemektedir.

Yazarlık katkısı

Çalışmanın tasarımı ve konsepti: BT; verilerin toplanması: BT; sonuçların analizi ve yorumlanması: BT; çalışmanın yazımı: BT. Yazar sonuçları gözden geçirmiş ve makalenin son halini onaylamıştır.

Finansman kaynağı

Yazar, çalışmanın herhangi bir finansman almadığını beyan etmektedir.

Çıkar çatışması

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Ethical approval

This study does not require ethics committee approval as it does not involve human, animal or sensitive data.

Author contribution

Study conception and design: BT; data collection: BT; analysis and interpretation of results: BT; draft manuscript preparation: BT. Author reviewed the results and approved the final version of the article.

Source of funding

The author declare the study received no funding.

Conflict of interest

The author declare that there is no conflict of interest.

KAYNAKLAR

- Gönül, M. (2015). Türk mûsikîsi usûllerinin gösterimi, ifadesi ve tasnifine bir bakış. *İstem*, (25), 31-46.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Usul. *Güncel Türkçe Sözlük* içinde. 15 Mart 2025 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/?ara=Usul> adresinden erişildi.
- Hatipoğlu, V. (2008). *Mesleki müzik eğitimi veren kurumlarda Türk müziği usûlleri öğretiminin değerlendirilmesi* (Tez No. 235739) [Yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi.
- Kaçar, G. Y. (2023). *Türk mûsikîsi rehberi* (3. bs.). Eğitim Yayınevi.
- Kılınçer, Y. (2019). *Tokat türküleri üzerine bir inceleme* (Tez No. 565867) [Yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi.
- Özkan, İ. H. (2018). *Türk mûsikîsi nazariyatı ve usûlleri* (17. bs.). Ötüken Neşriyat A.Ş.
- Özmen, M. (Ed.). (2015). *Kuramdan uygulamaya bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Tilavel, B. (2017). TRT Türk halk müziği repertuarında yer alan 23 ve 30 zamanlı türküler için Türk müziği usûl geleneği ışığında bir değerlendirme. *İstem*, (29), 199-216.
- Toprak, B. (2019). TRT repertuarında yer alan dokuz zamanlı ölçülmüş türkülerin Aksak usulüne göre irdelenmesi ve Aksak usulündeki türkülerin öğretimine yönelik öğretim modeli önerisi. *İstem*, 17(33), 167-188. <https://doi.org/10.31591/istem.544573>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, H. (2018). Amasya türkülerinin söz ve müzik unsurları bakımından incelenmesi. *SOBİDER*, 5(22), 372-386. <https://doi.org/10.16990/SOBIDER.4168>

EXTENDED ABSTRACT

1. Introduction

Turkish folk music constitutes one of the most significant musical expressions reflecting the historical, cultural, emotional, and intellectual accumulation of society. Transmitted primarily through oral tradition, this musical heritage embodies regional lifestyles, social relations, and aesthetic values. Beyond melodic and lyrical structures, Turkish folk music demonstrates remarkable diversity in terms of rhythmic organization. The fundamental component shaping this rhythmic organization is *usûl*, which plays a decisive role in determining a musical work's character, tempo, and expressive quality.

Despite its central importance, a standardized theoretical framework for *usûl* within Turkish folk music has not yet been fully established. This theoretical gap has led to several practical problems, including incorrect notational practices, difficulties in reading and teaching folk songs, and inconsistencies in performance practices. Previous studies emphasize that folk songs are often notated without sufficient reference to Turkish music *usûl* theory, resulting in discrepancies between notation and performance.

In this context, the present study aims to examine Çorum folk songs included in the TRT Turkish Folk Music Repertory within the framework of Turkish music *usûl* theory. By identifying the *usûls* employed in these songs and determining their distribution, the study seeks to present a systematic evaluation of the rhythmic structure of the Çorum folk music repertory. Additionally, the research intends to contribute to the limited body of literature on region-based *usûl* analyses in Turkish folk music and to provide a reliable basis for future comparative studies.

2. Method

This research was designed within a qualitative research framework. The data were analyzed using the document analysis method, which enables the systematic examination of written and audio materials relevant to the research problem. The primary data sources consisted of notated scores from the TRT Turkish Folk Music Repertory and corresponding audio recordings obtained from archival and digital platforms.

Within the TRT repertory, a total of 48 folk songs associated with the Çorum region were identified. To ensure analytical consistency, songs containing more than one *usûl* were excluded from the sample. Accordingly, the study focused on 40 folk songs that exhibited a single, clearly identifiable *usûl*. Each song was analyzed through a comparative evaluation of its notated score and recorded performances, with particular attention paid to metric patterns, strong and weak beats, and rhythmic flow.

To enhance the reliability of *usûl* identification, each piece was listened to multiple times, and different performance examples were compared. The consistency between notation and performance served as the primary criterion in determining the *usûl* of each song. The findings were organized in a table including the song title, TRT repertory number, source performer, metric structure, and identified *usûl*.

3. Findings, Discussion and Results

The analysis revealed that the rhythmic structure of Çorum folk songs is predominantly shaped by a limited number of *usûls*. Among the 40 songs examined, six different *usûls* were identified: Sofyan, Nim Sofyan, Aksak, Müsemmen, Devri Hindî, and Sengin Semâî. The results indicate that Sofyan and Nim Sofyan *usûls* are overwhelmingly dominant within the repertory. Specifically, Sofyan was identified in 22 songs, while Nim Sofyan appeared in 13 songs. In contrast, Aksak was found in only two songs, and Müsemmen, Devri Hindî, and Sengin Semâî were each represented by a single example.

This distribution demonstrates that Çorum folk songs largely rely on simple-meter *usûls*, reflecting a rhythmic structure characterized by stability and continuity rather than extensive diversity. The prevalence of Sofyan and Nim Sofyan suggests that these *usûls* function as fundamental rhythmic frameworks within the regional music practice. The limited use of compound and less common *usûls* further indicates a preference for established and familiar rhythmic patterns in the Çorum repertory.

Comparative evaluations with previous studies on neighboring regions such as Amasya and Tokat reveal similar tendencies, particularly the dominance of simple-meter *usûls*. These parallels suggest that geographically and culturally proximate regions share common rhythmic characteristics, shaped by historical interactions and shared musical practices.

Overall, the findings provide systematic data on the *usûl* structures of Çorum folk songs and contribute to a clearer understanding of the rhythmic character of the Turkish folk music repertory. The study underscores the importance of *usûl*-based analyses for ensuring consistency between notation and performance, enhancing music education practices, and supporting the theoretical integration of Turkish folk music within the broader framework of Turkish music theory.